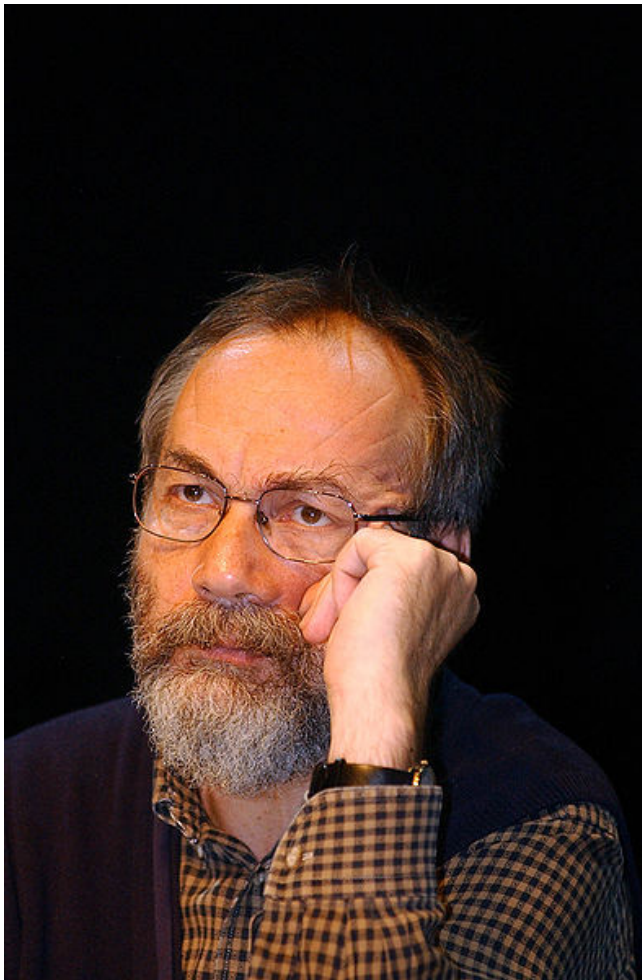

Félelem és reszketés a Filozófiai Intézetben

A magyarországi sajtó (Népszava, Népszabadság, Magyar Narancs stb.) már részletesen kitérte a Magyar Tudományos Akadémia Filozófiai Kutatóintézetének (a továbbiakban: Filozófiai Intézet) botrányos ügyeit.

2010. február 18.

A Filozófiai Intézetnek korábban magam is az igazgatója voltam, ma úgynevezett tudományos főmunkatársa vagyok. A Filozófiai Intézet ügyes-bajos dolgainak az eligazításában (kollégáim kérésére is) megpróbáltam részt venni, ezért tartózkodtam eddig tőle, hogy a sajtópolémiaiba belekeveredjem.

Az egész sajtóvitát sajnálatosnak tartom. Egyrészt a mi belső ügyeink nem annyira fontosak, hogy a médiák ekkora fölületet szánjanak rájuk, másrészt tudható volt, hogy ilyesfajta

konfliktusok - amelyekben részt vesznek olyan személyek, akik szakmai tevékenységüktől (részben) függetlenül fontos vagy legalábbis ismert szereplői a közéletnek - a nyilvánosság mai szörnyű helyzetében belesuvadnak a szokványos magyarországi polarizáció dühödt közhelyvilágába, s onnan már a jóisten se tudja kiszuszakolni őket.

Mi történt?

Két dolog, ami igen kis részben függ össze, akkor is, ha a szereplő személyek részben azonosak.

Az első: a Filozófiai Intézet igazgatói pályázatára két szakember jelentkezett: Gábor György, az intézet eddigi helyettes igazgatója és Boros János pécsi egyetemi tanár. Az intézetben megejtett szavazáson nagy többséggel Gábor György nyert, a Magyar Tudományos Akadémia által kiküldött "eseti bizottság" ugyancsak Gábor Györgyöt támogatta - egyhangúlag. A szokásjoggal ellentétben a Magyar Tudományos Akadémia vezetősége mégis a másik jelöltet, Boros Jánost nevezte ki igazgatónak. (Ez a döntés formálisan jogszerű, de az ellenkezője is az lett volna.) Kitört a botrány. Egyszerűsítve: mindenki arra gyanakodott, hogy az akadémia konzervatív elnöke (az egyik korábbi jobboldali kormány oktatási minisztere) megtorpedózta a publicisztikai írásairól is ismert, liberális Gábor György kinevezését, hogy magához politikailag közelebb álló jelöltet juttasson az igazgatói székbe. Ez nem igazán helytálló, hiszen Boros János szintúgy liberális ember, ha nem is szokott vehemens újságcikkeket írni e tárgyban.

Az egész szituációt tovább rontotta, hogy az MTA szociológiai és politikatudományi intézetében szintén politikai ízű vezetőváltás volt vagy lesz, gyaníthatólag balról jobbrafelé.

Akármit gyanítson az ember minderről, tény, hogy a Magyar Tudományos Akadémia kutatóintézeti hálózatának eddigi demokratikus működésén csorba esett. Szerény nézetem szerint ezt a tarthatatlan állapotot Boros János szüntethette volna meg avval, hogy - látván, kollégáink nem támogatják őt - köszönettel elutasítja a kinevezést. Ehhöz azonban sajnos nem volt meg a lélekjelenléte, s az egész ügyben makacsul (egyben elegánsan) hallgat.

Elárulom, én azon kevesek között voltam, akik Boros Jánosra szavaztak (összesen négyen, szemben a huszonegy fős többséggel), de a demokratikus érzék és a józan ész mellett szól, hogy ezt a pozíciót ilyen körülmények között az általam nagyra becsült és vezetői rátermettségét Pécsen bőségesen bizonyított kartársunk nem tarthatja meg. A tudományos világban ezt az antidemokratikus gyakorlatot nem szabad meghonosítani, ilyen precedenseket nem szabad teremteni.

A Magyar Tudományos Akadémia vezetőségének is kiutat kellene keresnie ebből a kutyaszorítóból, amelybe önmagát és a Filozófiai Intézetet juttatta. De ez láthatólag esze ágában sincs, ami meglehetősen sajnálatos.

Hiába telik az idő, és hiába elége meg a szakmai közélet a reménytelen huzakodást, és törődik bele - more patrio - az elkerülhetetlenbe, a rossz döntés rossz döntés marad, és a megoldás hiánya, öregedvén, nem nemesül megoldássá.

Nyíri Kristóf akadémikus (ugyancsak a Filozófiai Intézet korábbi igazgatója) szenvedelmes cikkében ("Hamis próféták", Népszabadság, 2010. január 11., http://nol.hu/velemeney/20100111-hamis_profetak) azt az álláspontot képviselte, hogy a tudományban a demokrácia (közelebbről: a többségi elv) nem érvényes, a kvalitásokat itt másképp állapítják meg. A köztisztelőben álló, jeles tudós benyomásom szerint téved, mert itt nem valamely elvont tétel érvényességéről van szó (amely nem lehet azonos az elismertségével; hamis tételek is lehetnek elismertek), hanem valamely vezető kijelöléséről, ahol a kompetens tudományos közösség deliberatív (tanácskozva, eszmét cserélve) alakítja ki álláspontját, majd választással dönt - és itt az eltérés a szokványos, politikai döntéshozataltól - a formális kritériumoknak megfelelő személyek (tehát nem akárkik) közül. Nyíri akadémikus nem rokonszenvezik Gábor György kollégánk tudományos irányzatával és nem becsüli teljesítményét, de be kellene látnia, hogy véleménye ez esetben csak egy a többi között - bár nekem személyesen az ő véleménye számítani szokott. Erre az írásra (nem kevésbé szenvedelmesen) Heller Ágnes akadémikus válaszolt ("Pálincás József esete Nyíri Kristóffal", Népszabadság, 2010. január 15., http://nol.hu/velemeney/20100115-palinkas_jozsef_esete_nyiri_kristoffal), aki szerintem helyesen szállt síkra a demokratikus alapelvek mellett, de a méltán világhírű gondolkodó minden egyéb tekintetben messze túllőtt a célon, és mintha szokott és széles körben csodált bölcsessége szünetelt volna. A polémiába mások is belékeveredtek. A Népszava odáig ment, hogy a főszerkesztője is cikket írt az esetről, majd a közkedvelt orvosprofesszor, író és publicista, Bitó László helyesnek találta, hogy Nyíri akadémikussal szemben az argumentum ad hominem módszerével éljen olyan fiatalkori botlásával kapcsolatban, amelyet Nyíri Kristóf azóta (és nem most, hanem nehezebb időkben) százszorosán jóvá tett.

A szerteágazó polémiát nem tudom itt összefoglalni, de az a véleményem, hogy Gábor György híveinek az alapkérdésben igazuk van, bár az igazuk mellett kibontakoztatott egyoldalú és elfogult médiakampányuk ezt az igazat majdnem semmivé teszi, és sérti sokunk ízlését.

A teljesség kedvéért azt is hozzá kell tennem, hogy Gábor György vallástudományi munkásságát én - a tagadhatatlan világnézeti ellentét mellett - nagyra értékelem. Művei mindenképpen érdekesek és olvasmányosak.

De mindez még semmi. Még ennél kínosabb eseményről is számot kellene adnunk.

Ez a lap számolt be róla először. A beszámoló sajtószakmai szemszögből problematikus. Csak az egyik felet szólaltatja meg. Ez annál veszedelmesebb, minthogy tudjuk: Magyarországon a "zsidó" szó megpillantásakor vagy hallatán mindenki elveszíti az eszét, és pszichopatologikus dühöngésbe kezd. Minden nézeteltérés, amelyben a "zsidó" szerepel, másodpercek alatt irracionálissá változik.

Amikor ez a több mint kínos eset a Filozófiai Intézet év eleji értekezletén szóba került, s miután D. T. kollégánk úgy-ahogy, félig-meddig, nyögvenyelősen elnézést kért, én azt javasoltam - és ezt a jelenlévők tudtommal el is fogadták - , hogy az ügyet az intézet munkatársainak kell egymás között elintézniük, nehogy derékba törjük egy fiatal kartársunk karrierjét egy szörnyű, de alapján (a mai Magyarországon) banális részeg ordítózás miatt, s hogy ugyanakkor ne is térjünk napirendre olyasmi fölött, ami természetesen megengedhetetlen. Ha jól tudom (a 2009.

december 22-i botrányos összejöveten nem voltam ott), a Népszava túlzó módon ismertette az elhangzottakat, a "mocskos zsidó fajtád" (!!!) kitétel nem hangzott el, de ami elhangzott, az is éppen elég. A Filozófiai Intézet közössége ezt egyöntetűen el is ítélte - természetesen. Legmélyebb sajnálatomra és kérésem ellenére kiváló kartársunk, Gábor György D. T. sajnos lanyha, félig azonnal meghazudtolt és letagadott bocsánatkérését nem fogadta el, és - ugyancsak kifejezett kérésem és tanácsom ellenére - az ügyben az MTA Tudományetikai Bizottságához fordult, ami méltányolható és jogos, habár nem túl esélyes.

Közben túlméretezett és túldimenzionált médiaszivaj kelt az igazgatóválasztás ügyében, nem is szólva internetes áhírekről és városi legendákról, amelyekbe már belejátszott a mostanáig voltaképpen nyilvánosságra nem került zsidózási ügy (plusz egy evvel össze nem függő rágalmozási ügy) "előzetes moraja".

A Magyar Tudományos Akadémia vezető körei - már csak a folyamatban lévő "tudományetikai" panasz eljárás miatt is, meg a tudományos körökben közismert affér folytán - tudatában kellett hogy legyenek annak, hogy amikor Talentum díjat juttatnak D. T. kollégánknak (nemcsak tudományos teljesítménye, hanem "emberi kvalitásai" miatt...), akkor a látszat szerint mit jutalmaznak.

Tekintettel arra, hogy D. T.-n kívül más szóba jöhető fiatal művelői is vannak a filozófiai tudományosságnak, az a LÁTSZAT (hangsúlyozom: LÁTSZAT) keletkezhetik, mintha a Magyar Tudományos Akadémia egyszerűen a zsidózást díjazná olyan történelmi pillanatban, amelyben az antiszemitizmus elfogadottsága (és veszedelme) a legnagyobb a második világháború óta (Magyarországon). Értelmes emberek ilyesmit nem tehetnek, s ha mégis megteszik, vagy eszük vagy jóhiszeműségük iránt ébresztenek kételyeket.

Ifjú és - szakmailag komolyan veendő vélekedések szerint - tehetséges kollégánk, D. T., elsősorban saját hibája, másodsorban az akadémiai vezetők felelőtlensége (és kisebb mértékben az általa megbántottak kérlelhetetlensége) miatt kiírja magát a szakmából. De hát D. T. sülvölény, a többi szereplők fölnőttek. Viselkedésük - mindenekelőtt a díjat ilyen körülmények között odaítélőké - döbbenetes.

És ehhez jön még a nagyszerű Ludassy Mária akadémiai levelező tagságának (földről gyanús) meghíúsítása. (Lásd Gerő András, Halmai Gábor, Örkény Antal nyílt levelét a Magyar Tudományos Akadémia Filozófiai és Történettudományi Osztályához, Élet és Irodalom, 2010. február 12., <http://www.es.hu/?view=doc;25205>.)

Beszéljünk magyarul. Mit sugall mindez - egyébként lehet, hogy tévesen - a magyarországi értelmiségnek? Azt, hogy zsidó és/vagy liberális, netán baloldali emberek nem tölthetnek be vezető tisztségeket a most készülő új Magyarországon, továbbá azt, hogy az antiszemita és az antiliberális/antiszocialista magatartást a hatalomátvételre készülő, illetve a hatalmat már félig-meddig birtokló "vezető körök" jutalmazni fogják. Ez a LÁTSZAT, amelyet a konzervatív vezető köröknek (saját jól fölfogott érdekükben is) kerülniük kellene. Máskülönben az irántuk amúgy is bizalmatlan néprétegek azt gondolhatják: ha ezek már most így viselkednek, pedig formálisan még nincsenek kormányon (holott persze valójában már rég az övék a valóságos hatalom), akkor mit várhatunk tőlük a biztos választási győzelmük után?

Ha már itt őszinte és tárgyilagos számvetésre teszek kísérletet, akkor azt is világossá kell tennem, hogy sem a balliberális elfogultság, sem a még oly defenzív zsidó nacionalizmus iránt nem érzek rokonszenvet. (Semmilyen nacionalizmus iránt nem érzek rokonszenvet, bár minden partikularizmus virágzását szépnek és jónak tartom, de a kettő nem ugyanaz.)

De amikor a balliberálisokat meg a zsidókat ütik, akkor persze melléjük kell állnom. Ahogyan 2006 őszén a brutálisan ütlegetelt szélsőjobbboldaliak jogai mellett is kiálltam. Nem a szélsőjobbboldaliakat kedvelem, hanem a rendőrterror utálom. Gábor György igazán nem a kedvencem (én sem az övé, amennyiben helyesen olvasom ellenem írott filippikáit), de ami az ő ügyében - ami persze nemcsak az ő ügye - történik, az tűrhetetlen.

A Magyar Tudományos Akadémia élvezi minden magyarországi intézmény közül viszonylag a legtöbb állampolgár bizalmát. (Ez persze csalás, mert a legtöbben a Schengen óta gyakorlatilag megszűnt vámőrségben bíznak, ugyanúgy, ahogy sokan a nem létező pirézek bevándorlásától tartanak, ami az ilyesfajta ítéletek értékéről nem sok biztatót mond.) Nem tudom, kinek az érdeke, hogy a magyar honpolgárok utolsó illúzióikat is elveszítsék az állami intézmények iránt. Én nem bánom, mert én nem vagyok ennek az államrendszernek a híve.

De azt, hogy az "államfönntartó elemek" ezt miért művelik - azon fölül, hogy a vesztükbe rohannak - , nem lehet megérteni.

A polgári demokratikus rendszer csekély - és csökkenő - számú hívei már csak abban bízhatnak, hogy a Magyar Állami Cirkusz és Varieté Vállalat (Maciva) több államférfiúi (államnői) és filozófiai bölcsességet tanúsít majd, mint szeretett Akadémiánk.

Én föladam.

Tamás Gáspár Miklós (a szerző filozófus) / Népszava